

Botsende waarden in het klaslokaal

Advies en handvatten voor schoolleiding en docenten bij het bespreekbaar maken van conflictsituaties en incidenten

diversion

Hoe bespreek ik als onderwijsprofessional gevoelige en actuele (internationale) conflictsituaties en incidenten en de (mogelijke) botsende waarden die het in de klas losmaakt?

Hoe ga je om met botsende waarden en verhitte gesprekken in het klaslokaal en angst bij leerlingen en (mede)docenten? Op basis van vragen van docenten biedt Diversion hierbij een aantal praktische handvatten om je als docent(enteam) voor te bereiden op uiteenlopende reacties van leerlingen om zo toch het gesprek over belangrijke taboethema's veilig en effectief te kunnen voeren met je klas.

1. Maak afspraken met het docententeam.

Veel docenten hebben behoefte aan goede afspraken binnen de school over hoe er wordt omgegaan met maatschappelijke gebeurtenissen die bij leerlingen (en docenten) veel emoties oproepen. Als je mentor bent of leraar van een maatschappij-gerelateerd vak als burgerschap, maatschappijleer of geschiedenis, wordt vaak van je verwacht dat je het gesprek met je klas aangaat. Maar ook als je een vak niet direct gerelateerd aan maatschappelijke ontwikkelingen geeft, kan het zijn dat er onrust is in je klas, bijvoorbeeld omdat je les geeft op de maandagochtend nadat er in het weekend een verontrustende gebeurtenis heeft plaatsgevonden.

Vragen van veel docenten zijn: maken we het thema zelf bespreekbaar? Wat als leerlingen er zelf mee komen? Wat als heftige reacties van leerlingen indruisen tegen mijn eigen emoties en waarden? En hoe gaan we om met eventuele spanningen binnen de school? Het is belangrijk deze afspraken van te voren te maken, zodat de kaders van de school duidelijk zijn en iedereen zich gesteund voelt in zijn of haar werkwijze.

Advies: zorg vanuit de schoolleiding (of vakgroep) voor overleg waarin een duidelijke lijn voor de gehele school wordt getrokken

- **Probeer in te schatten hoe leerlingen reageren op het nieuws.** Wat denken jullie dat leerlingen (wel of niet) hebben meekregen van de gebeurtenissen? Moet het onder de aandacht worden gebracht omdat er weinig interesse voor is? Zijn er leerlingen die er complottheorieën op nahouden? Verwacht je dat leerlingen bang, kwaad of agressief zijn?

- **Hoe sta je hier als team tegenover?** Zijn er docenten die dit (te) zwaar vinden en hulp nodig hebben? Worden er botsingen met leerlingen verwacht? Stel vervolgens vast hoe je vanuit de grenzen van de wet, de waarden van de school en de persoonlijke betrokkenheid van het team wil communiceren met leerlingen.

- **Op welk moment maken jullie ruimte om de gebeurtenissen met leerlingen te bespreken en wie doen dat?** Een plenaire sessie met alle leerlingen en/of een kringgesprek in elke groep? En alleen bij mentorgroepen en maatschappijleer/burgerschap of tijdens elk vak dat maandag in het eerste uur plaatsvindt (wanneer een gebeurtenis in het weekend plaatsvindt)?

- **Communiceer deze planning ook met leerlingen.** Als je er voor kiest het thema op een later moment dan het begin van de dag te bespreken, terwijl de emoties al oplopen,

communiceer dan duidelijk wanneer er wel ruimte voor is. Zo weten leerlingen waar ze aan toe zijn en voelen zij zich serieus genomen.

- **Schat in of afstemming met ouders nodig is.** Met name op PO-scholen is het belangrijk te bespreken hoe er wordt afgestemd met ouders. Het ene kind krijgt thuis meer te zien dan het ander. Hoe worden ouders op de hoogte gesteld van wat er is besproken in de les? Schat in of het, afhankelijk van het onderwerp, nodig is hierbij stil te staan of dat het onderdeel is van het vaste onderwijscurriculum. Bespreek in het team ook hoe je omgaat met eventuele weerstand van ouders. Soms zien we dat leerlingen extremere meningen hebben dan hun ouders, maar het komt ook voor dat deze meningen juist thuis worden gevormd. Wanneer je merkt dat leerlingen er extremere meningen op nahouden dan ouders, bespreek dan hoe je die ouders kunt ondersteunen om het gesprek dat op school wordt gevoerd thuis voort te zetten.

2. Faciliteer een open gesprek, maar heb duidelijk wanneer je normatief moet zijn.

Leerlingen kunnen je vragen om informatie waar je niet direct in kunt voorzien. Zij kunnen maatschappijkritische vragen stellen waarbij ruimte nodig is voor een inhoudelijke analyse, maar zij kunnen ook dingen zeggen die indruisen tegen de waarden van de vrije samenleving en/of je eigen overtuiging. Hoe faciliteer je een open en veilig gesprek waarin ruimte is voor kritische vragen én emotionele reacties van leerlingen?

- **Geef leerlingen de ruimte om open hun vragen en meningen op tafel te leggen.** Creëer een veilige sfeer in de klas door aan te geven dat iedereen de beurt krijgt, maar leg ook uit waar de grenzen liggen. Als je schrikt van een opmerking van een leerling, geef dit dan duidelijk aan en vraag waarom de leerling die opmerking maakt. Wanneer je merkt dat er leerlingen zijn die er meer liberale meningen op nahouden dan klasgenoten of ouders thuis, maar zich belet voelen zich tolerant op te stellen, is het des te belangrijk dat er een veilige sfeer is waarin ook zij zich durven te uiten. Als er een onveilig klimaat ontstaat, trek je direct aan de bel bij degene die hierover gaat binnen de school.

- **Treed normerend op bij niet-rechtsstatelijke uitingen.** Wanneer leerlingen uitingen doen waarvan je schrikt, is het belangrijk om als docent enige emotionele afstand te bewaren. Waar werelden botsen is het heel belangrijk om het gesprek open te houden, maar ook om duidelijke grenzen te stellen op het moment dat een leerling niet-rechtsstatelijk gedrag vertoont. Trek een grens bij bijvoorbeeld antisemitische, racistische of islamofobe opmerkingen of wanneer jongeren geweld verheerlijken.

- **Erken maatschappijkritische vragen van leerlingen.** Er kan eens een vraag gesteld worden die je tegen de borst stuit, maar in essentie een kritische vraag is die als dusdanig erkend moet worden. Maak een duidelijk onderscheid tussen wanneer leerlingen een grens over gaan en wanneer zij een maatschappijkritische vraag stellen. Als een vraag ongepast is, erken dan dat je je kan voorstellen dat dit voor de leerling vervelend is, geef aan waarom je het wel of niet de plek vindt om zo'n vraag nu te behandelen en geef aan hoe je hier eventueel op een later moment aandacht aan wil besteden.

- **Bekijk nieuwsfragmenten met de klas.** Probeer hierbij specifiek aandacht te besteden aan diverse perspectieven. Nodig de leerlingen uit om eventueel ook zelf nog andere

bronnen of perspectieven aan te dragen. Blijf hierbij de nadruk leggen op de vrije samenleving: verschillende perspectieven mogen naast elkaar bestaan, mits deze niet tegen de wet in gaan.

- **Toets de opvattingen van je leerlingen aan de waarden van de rechtsstaat.** Hoe schurend deze gesprekken ook kunnen zijn, ze vormen een goede aanleiding om klassikaal het belang van de rechtsstaat en democratische waarden te benadrukken. Voorkom hier dat je een lange monoloog houdt, maar stel steeds gerichte vragen. Welke (democratische) waarden botsen hier met elkaar, komen in het gedrang of worden niet nageleefd? En kijkend naar de conflictsituatie, wat laat het jongeren beseffen over hoe we met elkaar om zouden moeten gaan in Nederland? Wat voor een houding is daarvoor nodig? Wat betekent dat voor jezelf? Het geeft leerlingen de ruimte te zoeken naar verbinding in plaats van verdeeldheid en spoort hen aan niet alleen vanaf de zijlijn kritiek te hebben, maar ook na te denken over hun eigen rol in een open en vreedzame samenleving.

- **Geef aan hoe er vervolg wordt gegeven aan het gesprek.** Vaak is de klas nog niet uitgesproken als de les eindigt, dat kan voor een onrustig gevoel zorgen bij leerlingen. Let daarom goed op de tijd en zorg voor voldoende ruimte voor een goede afsluiting van je les. Als er nog vragen open liggen, laat leerlingen deze dan opschrijven. Ze kunnen dit dan zelf (in de vorm van een opdracht) opzoeken of jij kunt dit doen voor een volgende les. En als een specifieke leerling het moeilijk had in de les, kom hier dan nog even persoonlijk op terug om er verder over te praten of verwijs door naar de mentor.

- **Houd rekening met de gevoelens van leerlingen.** Voor sommige leerlingen kunnen de reacties op de recente gebeurtenissen en het debat in de media pijnlijk zijn, bijvoorbeeld omdat zij familie hebben in het gebied waar een conflictsituatie is ontstaan. Als je deze geluiden van je leerlingen of studenten hoort, zorg er dan voor dat het gesprek ook hierover gevoerd wordt. Bevraag ze over wat zij zelf merken, en hoe zij daarop reageren. Zijn er ook andere geluiden in de maatschappij en media?

3. Praat met leerlingen over de manier waarop zij informatie vergaren.

Niet alle leerlingen hebben hetzelfde kennisniveau. Tussen het brongebruik van leerlingen onderling, maar ook tussen leerlingen en docenten kan een gat zitten. In het veranderende medialandschap zijn jongeren veel online, waar zij steeds meer worden blootgesteld aan twijfelachtige nieuwsberichten of extremistische content van alternatieve media. Leerlingen kunnen niet alleen angstig zijn na heftige beelden die zij hebben gezien, maar er ook verregaande ideeën op nahouden.

Vaak doen leerlingen theorieën en meningen op via social media. Wanneer de context van leerlingen veel verschilt van die van traditionele media en van jou als docent, kan het zijn dat leerlingen jou niet als autoriteit zien. Jij hebt immers niet al die filmpjes en reacties op TikTok, Instagram en Snapchat gezien, want dan had je er wel anders over nagedacht. Door je vragend op te stellen zorg je dat deze leerlingen je als gesprekspartner zien.

Advies: Stel jezelf op als procesbegeleider

- **Bevraag leerlingen over hun mediagebruik.** Het is niet altijd even duidelijk hoe je leerlingen of studenten media gebruiken. Je krijgt veel meer inzicht in de manier waarop je leerlingen of studenten maatschappelijke actualiteiten beleven, als je ze open bevraagt over hun mediagebruik. Vraag ze of ze op het smartboard willen laten zien wat hun zoektermen zijn, wat op hun TikTok feed voorbij komt en wat zij wel of niet aanklikken. Peil ondertussen bij klasgenoten of zij zich hierin herkennen, en geef aan hoe je zelf op de hoogte blijft van actualiteiten. Enerzijds laat je hiermee zien dat je ze serieus neemt. Anderzijds kun je zo je leerlingen of studenten ook aanmoedigen om elkaar kritisch te bevragen, en zo te werken aan het zelfcorrigerend vermogen van de klas.
- **Wees pro-actief.** Wacht niet tot je leerlingen dingen roepen, maar zorg voor een gestructureerd gesprek in de klas. Kijk hierbij niet alleen naar je rol als docent van degene die de kennis overbrengt, maar ook naar iemand die kennis op haalt en het proces begeleidt. Dat kan je bijvoorbeeld doen door aan te geven hoe je het nieuws zelf hebt beleefd. Wat heb je gezien en gehoord en wat heeft dat met je gedaan? Vervolgens vraag je de leerlingen hetzelfde te doen. Door aan te geven dat de gebeurtenissen ook jou hebben geraakt, daag je leerlingen uit zich kwetsbaar op te stellen en het verhaal achter eventueel ongenueanceerde uitspraken te vertellen. Waarvoor zijn ze bang, waarover zijn zij verdrietig of boos?
- **Vraag leerlingen hoe zij aan hun informatie komen.** Wat zien en horen ze daar? En wie komen ze daar tegen? Welk gevoel geeft dat hen nu: waar zijn ze bang voor of boos over?
- **Ga met leerlingen op zoek naar het verschil tussen feiten en meningen.** Veel leerlingen vinden dit een lastig onderscheid. Probeer het zelfkritisch vermogen van leerlingen te stimuleren en daarmee ook het zelfcorrigerende vermogen van de klas door leerlingen elkaar hierover kritisch te laten bevragen. Het is belangrijk je hierbij niet te laten verleiden tot een discussie met (of provocatie van) één leerling, maar de hele klas te blijven betrekken.

Meer informatie

Diversio is landelijk expert op het gebied van het bespreekbaar maken van maatschappelijke taboes en politiek controversiële thema's in de klas zoals antisemitisme, islamofobie, seksuele diversiteit, vreemdelingenhaat en beeldvorming in de media. Diversio en Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO) hebben met steun van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een methodiek ontwikkeld voor lerarenopleidingen over het bespreekbaar maken van gevoelige onderwerpen in zowel het PO als in het VO. Hierin staan stappen en oefeningen die te gebruiken zijn in de klas. De methodiek 'Dialoog als burgerschapsinstrument' is hier gratis te downloaden. Voor meer informatie over het bespreekbaar maken van gevoelige kwesties in het klaslokaal, verwijzen wij u graag door naar onze website www.diversion.nl. Hier kunt u ook meer informatie vinden over onze training voor docenten(teams) 'Burgerschap en gevoelige kwesties in de klas'.

Contact

Heeft u vragen n.a.v. dit document? Dan kunt u contact opnemen met Sara Gruteke via sgruteke@diversion.nl.